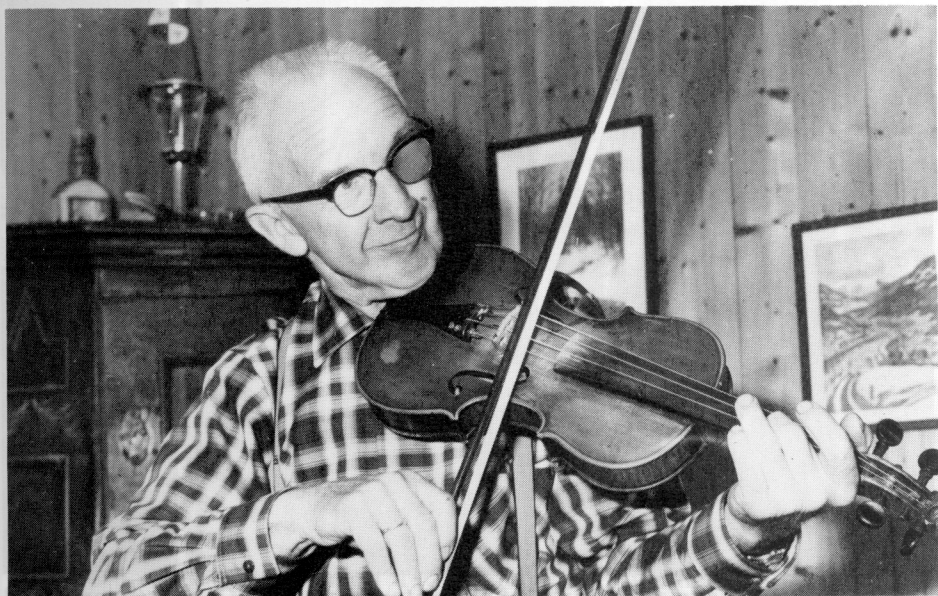

Komponist, spellemann og tømmersakssmed

Nell Hartvig Gravli ble født i 1897. Han var sønn av Jacob Nilsen Gravli og Marta Hansdatter fra Drøserud. Nell var den eldste av seks søsken; Helge, Arve, Mimmi Margrethe, Marie Synnøve, Dagny Elisabeth og Hjelmer Olai. Nell døde i 1980. Helt fram til det siste fortalte han gjerne om sitt allsidige liv.

Da Nell var halvannet år, flyttet han til sine besteforeldre på Drøserud. De hadde så mye å gjøre på bruket Arstua at Nells besteforeldre syntes de burde hjelpe til. Det gjorde de da

på den måten at de tok til seg Nell. Nell hadde en god barndomstid hos sine besteforeldre.

Nell ble tidlig interessert i musikk, og han var ikke gammel da

Nell H. Gravli i velkjent positur.

han tok til å spille litt på fele. Dette skulle komme til å få mye å si for ham senere i livet. Da han var sju år gammel, var han allerede så ivrig etter å lære å spille at han laget seg sin første fele. Denne laget han av ei kasse som det hadde vært sjokolademus i, og den kan brukes den dag i dag. Når en ser denne fela, må en bli mektig imponert. Det fins få 7-åringer som ville klart å gjøre noe lignende. Til sin 70-års dag laget han en melodi til denne fela, en mazurka.

Nells lærerinne visste at han behersket kunsten å spille fele. Hun syntes han burde lære noter. Det ville da også Nell gjerne. Men han ville ikke gå å lære noter alene, og

lærerinna ordnet det da slik at en kamerat av Nell ble med ham. Nell var på denne tiden 13-14 år og hadde nå fått sin første ordentlige fele. Den fikk han av sin far, og den kostet 12 kroner.

Etter at Nell så hadde lært noter og var blitt ordentlig flink til å spille, kom det mer fart i sakene. Folk begynte å bli oppmerksomme på hans spilleferdighet. Det førte med seg at han ble etterspurt da det skulle være en tilstelning ett eller annet sted. «Musikk-kamerata» ble senere kjent over hele distriktet. Sammen med noen kamerater dannet Nell dette orkesteret. Medlemmene ble etter som tiden gikk skiftet ut, men Nell var fast medlem. Orkesteret utmer-

En noe nyere utgave av «Musikk-kamerata»: f.v. Arve Gravli (bror), Nell H. Gravli, Jacob Gravli (sønn) og Rolf Gravli (nevø).

ket seg ved godt humør og friske takter, og de ble veldig populære.

Hver eneste helg var de opptatt. De reiste lange strekninger for å spille til dans, bl.a. var de i Oslo, Eidsvoll og i Solør. På denne tiden var dette steder som lå langt borte. I den siste tiden de spilte sammen var betalinga 50 kroner på hver av dem, unntatt trekkspilleren, for han fikk 70. Festene varte som regel til klokka to om natta, og ofte lenger. Musikerne la opp et program for hver gang de skulle spille et sted. De forskjellige melodienes rekkefølge var altså planlagt på forhånd. Mange av melodiene på repertoaret hadde Nell laget. Som regel begynte de med «Musikk-kameratas vals». Den melodien har også Nell laget.

Nell har sagt at dersom det skal være sang til fele-musikk, må det være kvinner som synger. Grove manns-stemmer passer absolutt ikke, mente han. Mens han spilte sammen med «Musikk-kamerata», møtte Nell Maria Bakken. Maria så og hørte Nell spille og syntes at han var jålete. Med tida forandret hun imidlertid sitt syn på Nell.

En av de melodiene Nell har blitt mest kjent for i hjembygda, er Odals-sangen. Teksten ble skrevet av lærer Lars Kjølstad. Kjølstad hadde skrevet den slik at den passet til tonen til «Vårt land, vårt land, vårt fosterland». Nell fikk høre den og likte den, men syntes den burde ha sin egen tone. Derfor satte han seg ned og skrev en egen melodi. Det gikk en tid før folk ble oppmerksomme på melodien. Først i 1927 ble sangen skrevet ut for både

mannskor og blandet kor med Nells tone til.

Solør-Odal-sangen har også Nell komponert melodien til, mens Ragnvald Stræverud har skrevet teksten. En av de første melodiene Nell skrev, er «Maja». Maja er et navn han har på sin kone, så det var henne han hadde i tankene da han skrev denne melodien, som er en vals. En av de siste melodiene han skrev, var «Vakker er Nord-Odal i solskinn en sommerdag». «Lengten mot vår» er en melodi han skrev under krigen. Oline Midsund skrev teksten. Melodien og teksten skal fortelle om folks lengsel etter friheten.

Den som kjenner Nells melodier, vil ha lagt merke til at en av dem høres i underholdningsprogram i radioen både titt og ofte. Det gjelder «St. Hansnatt på Klingenberg». Konsertmester Aage Wallin i Kringkastingsorkesteret besøkte Nell flere ganger i hans hjem. Han har fått med seg noter og sørget for å sette dem ut for orkester. En kan også nevne at Lundbyes ensemble har hatt tre 20-minutters programmer med Nells melodier i radioen. Også tidligere var det vært Gravliprogram i radioen. En kan også høre Alf Blyverket spille Nells melodi «Brudevals». Av selvkomponerte melodier hadde Nell en samling på ikke mindre enn 103 stykker.

Sand mannskor hadde i mange år, helt fra det ble stiftet i 1925, glede av Nells musikalske evner, optimisme og vilje til å gjøre en innsats. Det er vel også blant medlemmene der han hadde sine mest trofaste venner og beundrere. Helt

fram til 1971 var han medlem av mannskoret. Da hadde han også vært dets dirigent i seks år.

Alt som liten måtte Nell venne seg til hardt arbeid. Han måtte være med onkel Anders i skogen og lunne tømmer. Han merket seg raskt at de svenske tømmersaksene som ble brukt var veldig store og tunge. For han som var så ung og liten av vekst, var det med store vansker at han håndterte ei slik saks.

Så var det en dag da han var 12 år gammel at han ikke ville bli med onkel i skogen det siste skiftet. Onkelen dro da avsted alene. Da han kom hjem igjen den kvelden, sa Nell at neste dag skulle han bli med ham igjen. Nell hadde nemlig denne dagen laget seg sin egne lille tømmer-saks. Dagen etter prøvde han saksa si, og fra da av brukte han ikke lenger de svenske saksene. 12-åringen var blitt oppfinner! Denne oppfinnelsen skulle også komme til å få stor betydning for ham senere.

For å prøve å få solgt saksa si gikk Nell flere mil på ski, til menn han visste drev i skogen og lunnet tømmer. Disse mennene ble da også interessert i saksa og kjøpte den av ham.

Saksa ble solgt for kr. 1,40 pr. stk. Etterhvert ville flere og flere voksne ha saksa, og Nell laget flere. Blant Nells kunder var Ole Theodor Holth, som arbeidet i skogen til godseier Treschow-Fritzøe. Da det ble bestemt at tømmeraksa, ikke øksa, skulle brukes til løfting og lunning i skogen, kom Holth til å tenke på Nell og saksene hans. Han sendte da Nell et brev. I det ba han ham om

å sende en modell av sine sakser, for Treschow-Fritzøe hadde laget i stand en konkurranse om hvem som kunne lage de beste saksene. Nell sendte da en modell og vant konkurransen. Dette var selve begynnelsen. Helt til dette skjedde, hadde Nell for det meste drevet i tømmer-skogen. Det var også på denne tiden, nærmere bestemt i 1926, at han giftet seg med Maria Bakken. Etter dette begynte smiingen for alvor.

Ved hjelp av Ole Theodor Holth fikk Nell den første store ordren på 100 sakser til Treschow-Fritzøe. Nell har fortalt at han på denne tiden ikke hadde noen egen smie, så han måtte bort på bygda for å få smi. Etter at han hadde drevet på slik en stund, ble bryggerhuset hjemme ryddet, men da fikk han et annet problem. Han hadde ingen bormaskin. Problemet ble løst ved at han fikk låne en av Anders P. Holth. Det var Nells bror, Helmer som fikk jobben med å bruke denne maskinen. Beta-linga han fikk for dette arbeidet var 1 øre pr. hull han boret.

Med tiden ble utstyret i smia til Nell forbedret en god del. Blant annet fikk han motor til bormaskinen. Neste skritt var at sønnen til Anders P. Holth, da han tok over etter faren, ville ha tilbake bormaskinen. Da ble det kjøpt ny maskin som har vært i bruk helt fram de aller siste årene.

Nells tre neste store kunder var Løwenskiold i Bærum, Løwenskiold-Fossum i Skien og Mathiesen i Eidsvoll. Disse var i lengre tid Nells faste kunder. Hos Mathiesen i Eidsvoll ble skogbestyrer Nikolai Wer-

geland spesielt begeistret for tøm-
mersaksa til Nell. Wergeland ga Nell
mange gode råd, og han sørget for
at saksa ble mønsterbeskyttet i 1928.

I 1930-årene fikk Nell få og små
ordrer på sakser. I denne tiden måt-
te han derfor få seg noe annet å
gjøre. To av hans nærmeste naboer,
Erling Morterud og Nils Dagfinrud
laget lastebiler om til busser. De ga
så Nell jobben med å smi alt som
trengtes på disse bussene. Påfyllin-
ga på bensintankene til disse laste-
bilene måtte flyttes fra midten til

ene enden. Nede ved bensintankene
var det gass. Dermed skjedde uhel-
let. Mens Nell flyttet et slik hull,
falt en gnist ned på tanken. Dette
førte til en voldsom eksplosjon.

Maria hørte et fryktelig smell, hun
så ut og fikk se mannen sin komme
seilende gjennom lufta over taket
på smia. Hun løp da ut og fant ham
liggende bevisstløs og veldig skam-
fert. Det ene øyet hans hang ned på
kinnet. I all hast ble det sendt bud
etter bil, og han ble kjørt til Riks-
hospitalet i Oslo.

Nell med to av felene sine; den første (t.h.) laget han som sjuåring.

Legene på sykehuset klarte å redde livet hans, men i den første tiden var han ikke noe pen å se på. Blant annet var hodet hans kjempestort.

Livet hans var altså reddet, men det venstre øyet mistet han. Selv visste ikke Nell noen ting om øyet før han en dag fikk låne et speil av en på samme rom. Da han var blitt forholdsvis bra, ble han ført til en øyelege. Legen undersøkte ham, og kom fram til at han nok kunne få innsatt et glassøye, men før det kunne gjøres måtte minst tre operasjoner gjennomføres. Til dette takket Nell nei. Han ville heller ha bare ett øye. Som en av de første i landet fikk han så briller hvor det ene glasset er matt.

Med disse brillene hadde Nell mye moro. Da han kom inn til folk, opplevde han ofte at han ble bedt om å pusse det ene brilleglasset sitt. Da tok han bare av seg brillene, smilte og sa: «Det er ikke så farlig, for jeg ser like godt likevel, jeg». Noen særlige problemer med synet hadde han ikke hatt etterat han mistet øyet.

Fra 1912-1921 var Nell mye rundt om i bygda og snekret. Arbeidsdagen tok til kl. 6 om morgenen og sluttet kl. 20. I løpet av en slik arbeidsdag hadde de tre pauser, en på 2 timer, og to på 1 time. Dagslønna var på kr. 2,50. Den første hammeren Nell kjøpte seg, måtte han jobbe en hel dag for å tjene til, for en hammer på den tiden kostet akkurat kr. 2,50. Han fortsatte snekringa si, og han satte opp 10-12 hus etterat han mistet øyet. Det siste var frelsesarmeens hus i hjembygda, som han satte opp gratis i 1972.

Gjennom årene ble det mange hammerslag mot ambolten. Tømmeraksa ble en stor suksess og er å finne over hele landet. Mange er også blitt eksportert til Sverige og Finland. Totalt regnet Nell med at han laget over 130.000 sakser.

Nell gjorde en en stor innsats i Juptjern Vannverk. Han var med helt fra starten. I dag får alle som bor rundt Råsen vann derfra. Sammen med noen andre begynte Nell å sette i sving basarer, skuespill, osv. for å få penger til utbyggingen.

Nell var all sin tid avholdsmann. I denne forbindelse fortalte Nell gjerne om en episode fra tiden med Musikk-kamerata. På Festiviteten i Eidsvoll kom en gang en full tilhører opp på scenen og grep tak Nell. Han hørtes litt ergelig ut og sa: «Jeg har tapt 10 kroner på deg!». Dette kunne ikke Nell forstå, og han spurte hvordan det kunne ha seg. Mannen fortalte at han hadde veddet med en kamerat at Nell var full, men hadde nå fått bevis på at det var galt.

Selv om Nell var avholdsmann, visste han hvordan brennevin smakte. Av og til hadde han tannverk, og da tok han litt brennevin, skyllet munnen med det, og spyttet det ut.

Maria og Nell fikk fire barn, og gjennom årene var det mange som fikk glede av gjestfriheten på Gravli.

Nells livsverk lever videre; både hans mange komposisjoner og ikke minst tømmeraksa, som nå skal pryde Nord-Odals nye kommunevåpen. □